

**Φραγκόπουλος Ι.<sup>1</sup>, Καρυοφύλλη Μ.<sup>2</sup>, Παπαντωνίου Σ. Ε.<sup>2</sup>, Τριανταφύλλου Ε.<sup>2</sup>**

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, Πολυτεχνική Σχολή, Αριστοτέλειο  
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 54124, Θεσσαλονίκη

Email: [stellaeri@plandevel.auth.gr](mailto:stellaeri@plandevel.auth.gr)

**ΕΘΝΟΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ, ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΓΚΕΤΟ ΣΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ: ΡΟΜΑ  
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΔΕΝΔΡΟΠΟΤΑΜΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

**ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Στην εργασία καταγράφονται και αναλύονται τα ιστορικά, κοινωνικά και πολιτιστικά αίτια που ώθησαν στον αποκλεισμό της εθνοτικής ομάδας των Ρομά στην περιοχή του Δενδροποτάμου Θεσσαλονίκης. Στόχος της εργασίας μας αποτελεί η ανάδειξη των στοιχείων αυτών που τροφοδοτούν την κοινωνική ανισότητα στον αστικό χώρο μιας πόλης του ανεπτυγμένου κόσμου μέσω μιας διαχρονικής και «από μέσα» προσέγγισης ενός φαινομένου πολύπλευρου αποκλεισμού (πολιτισμικού, εργασιακού, εκπαιδευτικού κλ.) που εξελικτικά συνέβαλε στην δημιουργία προϋποθέσεων εμφάνισης μιας κουλτούρας παραβατικότητας και δημιουργίας ενός ιδιότυπου γκέτο στα όρια της πόλης.

Η ανάλυση της χωρικής και κοινωνικής εξέλιξης της κοινότητας του Δενδροποτάμου από τις πρώτες κιόλας εμφανίσεις των Ρομά στην περιοχή έως σήμερα αλλά και ως προς κοινωνικά, πολιτισμικά και χωρικά γεγονότα που συντέλεσαν στην υποτίμηση και απομόνωση της περιοχής μας παρουσιάζονται διαχρονικά. Έτσι, ο Δενδροπόταμος εξελίχθηκε ως προϊόν κοινωνικοχωρικής ανισότητας και χωρικού και πολιτισμικού στιγματισμού σε σχέση με το υπόλοιπο ΓΠΣ της Θεσσαλονίκης.

Η εργασία στηρίζεται στα εννοιολογικά εργαλεία του «Κοινωνικού Αποκλεισμού» της (Καυταντζόγλου, 2006) και του «Χωρικού Στιγματισμού» ως ένα από τα τέσσερα στοιχεία του ορισμού του «Γκέτο» σύμφωνα με τον Loïc Wacquant (2005), που εξηγούν επαρκώς το φαινόμενο αναλύοντας πως η επικρατούσα κοινωνία ασκεί μια ειδική μορφή συλλογικής βίας απέναντι σε μια συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα που είναι ετεροπροσδιορισμένη και αποτελεί μέρος του μητροπολιτικού αστικού χώρου.

Η εργασία στηρίχτηκε σε έρευνα στα πλαίσια του επιλεγόμενου μαθήματος «Πολιτισμική Γεωγραφία και Ανθρωπολογία του Χώρου» του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης του ΑΠΘ. Μεθοδολογικά πραγματοποιήσαμε πρωτογενή ποιοτική ερευνά με συνεντεύξεις με εμπλεκόμενους, επιτόπια παρατήρηση σε δημοσίους φορείς της περιοχής (Σχολεία και εκκλησιαστικά ιδρύματα προστασίας εγκαταλειμμένων ανήλικων Ρομά) ενώ πραγματοποιήσαμε αξιοποίηση επικουρικού υλικού από δευτερογενείς πηγές (οπτικοακουστικό υλικό, ρεπορτάζ, βίντεο). Για την αποπεράτωση της εργασίας χρησιμοποιήσαμε την σχετική βιβλιογραφία και λογισμικά προγράμματα χαρτογραφικής απεικόνισης για τις χωρο-μορφολογικές απεικονίσεις.

---

<sup>1</sup> Επικ. Καθ. ΤΜΧΑ ΑΠΘ

<sup>2</sup> Φοιτ. ΤΜΧΑ ΑΠΘ

**Λέξεις κλειδιά:** Αποκλεισμός, Ρομά, Δενδροπόταμος, Χώρος, Παραβατικότητα, Ανισότητα, Ετερότητα,

## **Εισαγωγή**

Η εργασία αυτή υλοποιήθηκε με αφορμή την παρατήρηση κοινωνικών ανισοτήτων στον αστικό χώρο που φέρουν την εθνοτική ομάδα των Ρομά περιορισμένη και αποκλεισμένη στις παρυφές της πόλης, σε μια συνοικία γνωστή ως «Γκέτο ναρκωτικών», στον Δενδροπόταμο. Ο Δενδροπόταμος φαίνεται σημαντικά υποτιμημένος συγκριτικά με το υπόλοιπο ΓΠΣ της Θεσσαλονίκης, γεγονός που μας προκάλεσε να αναλύσουμε τα αίτια της κατάστασης αυτής.

Η κεντρική υπόθεση της εργασίας αφορά την κοινωνική ανισότητα που δημιουργεί τον κοινωνικό αλλά και χωρικό αποκλεισμό των Ρομά στην περιοχή του Δενδροποτάμου. Πιο συγκεκριμένα, το ζήτημα θα αναλυθεί ως προς τον λόγο συγκέντρωσης των Ρομά στην περιοχή, τους παράγοντες που οδήγησαν στην απομόνωσή τους και τη κακή φήμη της περιοχής ερευνώντας και αναλύοντας δεδομένα και τις συνθήκες που επικρατούν.

Η εκπόνηση της εργασίας έγινε σύμφωνα με βιβλιογραφία από ηλεκτρονικά περιοδικά και συνεντεύξεις και δομήθηκε σύμφωνα με το θεωρητικό πλαίσιο που διαμορφώνεται από τους Peter Marcuse και Loic Wacquant (θεωρία του γκέτο) και Atkinson και Castel (από Καυταντζόγλου, 2006) για τον κοινωνικό αποκλεισμό.

## **ΜΕΡΟΣ 1<sup>ο</sup>: Περιγραφική προσέγγιση**

### **Εισαγωγή**

Η διαδικασία διεξαγωγής της εργασίας ξεκίνησε με την εύρεση βασικών πληροφοριών για την ιστορία, τον πολιτισμό, την κοινωνική οργάνωση και την εκπαίδευση των Ρομά ως φυλή σε όλο τον ελλαδικό και μη χώρο με σκοπό την εμβάθυνση και την καλύτερη προσέγγιση του φαινομένου του αποκλεισμού τους στον χώρο του Δενδροποτάμου και την παράλληλη κακή φήμη που έχει αποκτήσει η περιοχή.

### **Ρομά : Η Ιστορία τους**

#### **Πρόελευση και μεταναστευτική πορεία**

Στις περισσότερες χώρες οι Ρομά είναι γνωστοί με λέξεις συγγενικές με τη λέξη «γύφτος» που προέρχεται από τη λέξη Αιγύπτιος και η χρήση της οφείλεται στην πεποίθηση παλαιότερων εποχών ότι οι Ρομά προέρχονται από την Αίγυπτο. Επίσης, η λέξη «αθίγγανος» ή «ατσιγγανος» σημαίνει «ανέγγιχτο» από την ονομασία κατώτερης ινδουιστικής κάστας. Οι ίδιοι αποκαλούν τους εαυτούς τους Ρομ που στην γλώσσα τους σημαίνει «άντρας» ή «σύζυγος» και είναι συνώνυμη του Ντομ, της λέξης που χρησιμοποιούν οι Ινδοί για τον «άνθρωπο».

Υπάρχουν εκτιμήσεις σύμφωνα με τις οποίες υπάρχουν 12 εκατομμύρια Ρομά παγκοσμίως και η πρόελευση τους είναι από την βόρεια Ινδία. Πιθανολογείται, ότι ήταν παρίες, που από τον 9ο αιώνα και μετά, πυκνές ομάδες της νομαδικής αυτής φυλής

επιδόθηκαν σε διαδοχικές μεταναστεύσεις, που έλαβαν χώρα σε διάφορες εποχές, και τα διάφορα φύλα ακολούθησαν διάφορες πορείες. (Γεωργιακώδης, 8/4/2013)

### **Οι Ρομά στην Ελλάδα**

Ο ελληνικός λαός έχει συνηθίσει την παρουσία των Ρομά από τα παλιά χρόνια. Στην Ελλάδα η Πολιτεία τούς υπολογίζει σε 120 - 150.000.

Στην Ελλάδα κατά το παρελθόν ασχολήθηκαν με τη σιδηρουργία κυρίως. Άλλες τέχνες που ανέπτυξαν οι νομάδες και για τις οποίες έγιναν συμπαθείς στους Έλληνες είναι το εμπόριο κυρίως ζώων και η μουσική. Σήμερα, αλλά και στο παρελθόν, έχουν αναδειχθεί κι έχουν γίνει διάσημοι στο χώρο του λαϊκού τραγουδιού κυρίως, πάρα πολλοί Έλληνες Ρομά (όπως οι Αγγελόπουλος, Χατζής και ο γιος του). Οι Ρομά χρησιμοποιήθηκαν, σε πάρα πολλές περιπτώσεις, σαν ιδανικοί εκτελεστές Δημοτικών τραγουδιών. (Τ.Πάσχος,8/8/2012, «Αφιέρωμα στους Τσιγγάνους (Ρομ - Roma)»)

### **Πολιτισμικά στοιχεία**

Παγκοσμίως γνωστοί οι Ρομά ως νομάδες λαοί, κατά κύριο λόγο έμποροι, ανεκπαίδευτοι και ιδιαίτερα επιρρεπείς στην παραβατικότητα μάθανε να ξεχωρίζουν και οι ίδιοι τον εαυτό τους ορίζοντας τον εαυτό τους ως gajikane που σημαίνει μη Ρομ, δηλαδή ξένος.

Στην κουλτούρα τους δεν υφίσταται η έννοια του πόλεμου εναντίων άλλων λαών για την απόκτηση ασήμαντων επίγειων υλικών αγαθών πρόσκαιρης διάρκειας, προσωρινής χρήσης και σημασίας, δεν καθίσταται ούτε η έννοια του εμφύλιου πόλεμου μεταξύ των ανθρώπων για την απόκτηση της εξουσίας.

### **Οικογένεια**

Οι συνήθειες τα έθιμα και η κοινωνική οργάνωση κάθε φυλής διαφέρουν από χώρα σε χώρα με πολλά από τα έθιμα τους να έχουν επηρεαστεί από τις επιδράσεις των διαφόρων λαών, με τους οποίους ήρθαν σε. Ο νομαδικός τρόπος ζωής τους άλλαξε με τα χρόνια και αντικαταστάθηκε από την εγκατάστασή τους σε περιοχές οργανωμένοι ανά οικογένειες (φάρες).

Για τους Ρομά ο θεσμός της πατριαρχικής οικογένειας παίζει βασικό ρόλο στην κοινωνία τους και μέσα από αυτόν έχει εξελιχθεί ένας ιδιαίτερος σεβασμός απέναντι στους ηλικιωμένους της ομάδας. Σε ο,τι αφορά τον γάμο οι άντρες παντρεύονται σε νεαρή σχετικά ηλικία και μπαίνουν στην ομάδα της συζύγου, στην οποία ανήκουν και τα παιδιά που γεννιούνται. Ο ρόλος της γυναίκας στην οικογένεια είναι σημαντικός καθώς αποτελεί σημαντική επιρροή στις αποφάσεις του συζύγου της, ωστόσο, δεν παύει να είναι απόκτημά του. Η γυναίκα επίσης θεωρείται ότι είναι προστάτης των ιδιαίτερων εθίμων των Ρομα και των παραδόσεων.

### **Εκπαίδευση των Ρομά στην Ελλάδα**

Η εκπαίδευση των παιδιών Ρομά στην Ελλάδα απασχολεί την πολιτεία τα τελευταία 25 χρόνια τουλάχιστον. Έχουν σχεδιαστεί και υλοποιηθεί πολλά προγράμματα. Σε κάθε περίπτωση, αναφερόμαστε σε μία ευάλωτη κοινωνικά ομάδα, με κατά τόπους ακραία

περιθωριοποίηση, άρα σε ευάλωτα παιδιά, που σε μεγάλο ποσοστό βρίσκονται εκτός σχολείου ή έχουν διακοπτόμενη φοίτηση σε αυτό.

## **ΜΕΡΟΣ 2ο:Ερμηνευτική και αναλυτική προσέγγιση**

### **Εισαγωγή**

Το κείμενο αυτό αναγράφεται μετά από συνεντεύξεις σε μητέρες Ρομά, σε δασκάλες ενισχυτικής διδασκαλίας της Caritas Θεσσαλονίκης, στον πατέρα Αθηναγώρα που δραστηριοποιείται στην περιοχή, στον δάσκαλο του 3του διαπολιτισμικού σχολείου και μετά από επιτόπια μας έρευνα στον Δενδροπόταμο.

### **Η περιοχή του Δενδροποτάμου**

#### **Το προφίλ**

Ο Δενδροπόταμος είναι μια Νότιο-Δυτική συνοικία της Θεσσαλονίκης και ανήκει στον Δήμο Αμπελοκήπων Μενεμένης. Αποτελείται από περίπου 4.000 κατοίκους, εκ των οποίων η πλειοψηφία είναι Ρομά.

Οι Ρομά ήταν οι πρώτοι κάτοικοι που εγκαταστάθηκαν από το 1950 στο Δενδροπόταμο. Αρχικά χρησιμοποιούσαν την περιοχή του Δενδροποτάμου για δουλειά (μαζεύοντας ντενεκεδάκια) και αργότερα κάποιοι εγκαταστάθηκαν εκεί για να αποφύγουν τις μετακινήσεις. Σήμερα στον Δενδροπόταμο μπορεί κάποιος να συναντήσει σπίτια πιο εύπορα οικονομικά ή σπίτια φτωχικά και εκτός και γύρω του οικισμού τσαντίρια.

Η περιοχή έχει δημιουργήσει κακή φήμη καθώς η παραβατικότητα είναι αυξημένη. Από πολλούς θεωρείται γκετοποιημένη. Εικόνες συνήθεις στην περιοχή είναι αυτές της αγοραπωλησίας ναρκωτικών. (Μπιτσουνη,16/5/2008 , «Ο Δενδροπόταμος στο έλεος του Θεού...»)

#### **Επαγγέλματα των Ρομά**

Τα επαγγέλματα των Ρομά στον Δενδροπόταμο και όχι μόνο, είναι το πλανόδιο εμπόριο (όπως π.χ. μικροπωλητές, έμποροι πανηγυριών, πλανόδιοι πωλητές), η συλλογή προϊόντων (όπως ρακοσυλλέκτες, συλλέκτες παλιών υλικών), επίσης υπάρχουν γυρολόγοι και κάποια ασχολούνται με το θέαμα και διασκέδαση κυρίως οργανοπαίχτες και τραγουδιστές.

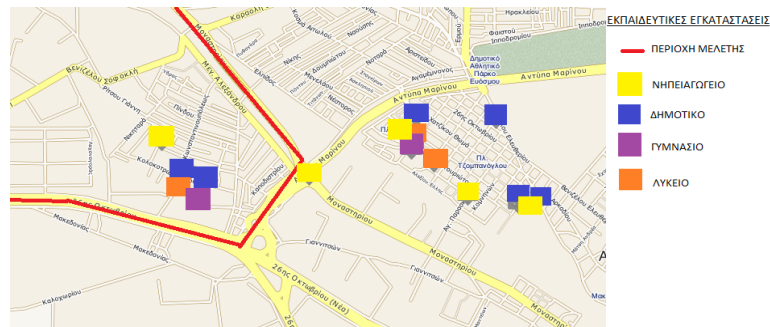
Από συνέντευξη σε Ρομά κάτοικο της περιοχής μαθαίνουμε πως η δουλειά γι' αυτούς έχει πολλές δυσκολίες, όπως ο ίδιος αναφέρει «*Ενώ έχω χαρτιά για να κάνω εμπόριο στον δρόμο, αστυνομικός σε χωριό του Κιλκίς με έδιωξε από περιοχή όπου μπορούσα να κάνω τη δουλειά μου βρίζοντάς με*».

Στον Δενδροπόταμο βέβαια θα συναντήσει κανείς πολλά άτομα να κάνουν παράνομα επαγγέλματα. «*Η περιοχή, όπως και οι ίδιοι οι κάτοικοι, είναι αποκομμένοι από τα τείχη των ΚΤΕΛ, τα τείχη της Λαχαναγοράς και την εθνική οδό*» όπως αναφέρει ο πάτερ Αθηναγώρας με αποτέλεσμα η παραβατικότητα να εγκλωβίζεται στην περιοχή.

#### **Η εκπαίδευση στον Δενδροπόταμο**

Ο αναλφαβητισμός στον Δενδροπόταμο ξεπερνάει το 70% των κατοίκων, παραλύοντας την πλειοψηφία στο να γράφει και να διαβάζει. Εντός περιοχής μελέτης του

Δενδροποτάμου υπάρχουν οι εξής σχολικές εγκαταστάσεις : το 2ο νηπιαγωγείο Μενεμένης, 3ο και 5ο Δημοτικό Μενεμένης, 3ο Γυμνάσιο Μενεμένης και 2ο Λύκειο Μενεμένης.



Χάρτης 1: Αποτύπωση Δήμου Μενεμένης-Ευόσμου και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων εντός αυτού, χρήση Google maps

«Στον Δενδροπόταμο κάθε χρόνο περίπου 100 παιδιά εισέρχονται στο γυμνάσιο από τα οποία μόνο τα 30 συνεχίζουν στο Λύκειο» (Συνέντευξη Διευθυντή Γυμνασίου - Λυκείου κ.Γεωργιάδη, 2015). Καθότι είναι ελάχιστος ο αριθμός των μαθητών που φτάνει στο λύκειο το 2ο Λύκειο Μενεμένης πλέον ονομάζεται 3ο Γυμνάσιο Μενεμένης με λυκειακές τάξεις. (Τσιτιρίδης ,16/10/2014 , « Πριν χτυπήσει το κουδούνι στον Δενδροπόταμο»)

Από την μεριά των Ρομά φαίνεται να προκύπτουν προβλήματα λόγω περιορισμένης παρακολούθησης στην προσχολική αγωγή και επίσης υπάρχει μικρό ποσοστό εγγραφής στο δημοτικό με καθυστερημένη και μη συστηματική φοίτηση καθώς και πρόωρη διακοπή μαθημάτων και η ευθύνη συγκεντρώνονται γύρω από το ότι τα παιδιά δουλεύουν από αυτές τις ηλικίες. «Τα παιδιά δυσκολεύονται πολύ στο να ξυπνήσουν νωρίς το πρωί και να πάνε στο σχολείο, γιατί κανείς δεν τους το έχει μάθει, καθώς και οι γονείς τους γυρνάνε τα βράδια για να βγάλουν το μεροκάματο και προφανώς δεν έχουν το κουράγιο πόσο μάλλον την ιδέα να ετοιμάσουν τα παιδιά τους για το σχολείο», αναφέρει ο πάτερ Αθηναγόρας, λέγοντας πως γίνονται προσπάθειες δημιουργίας νέων συνηθειών στα παιδιά του σχολείου.(Καρεκλά Σ.,10/11/2014 , « Ένας «φάρος» φωτίζει το... γκέτο!»)

Τα τελευταία χρόνια ο αριθμός των μαθητών που παρακολουθούν συστηματικά το σχολείο αυξάνεται, αυτό επιτευχθεί μέσω της δημιουργίας μιας ποδοσφαιρικής ακαδημίας που προκαλούσε τα παιδιά να ακολουθήσουν κάποιο πρόγραμμα ώστε να συμμετάσχουν στους αγώνες γεγονός που τους διευκόλυνε στην εκπαίδευσή τους. Έτσι το ποσοστό των μαθητών μεγάλωνε και τα πρώτα παιδιά τελείωσαν το δημοτικό και το γυμνάσιο.(Συνέντευξη π. Αθηναγόρας,7/12/2017)

## Ο χώρος

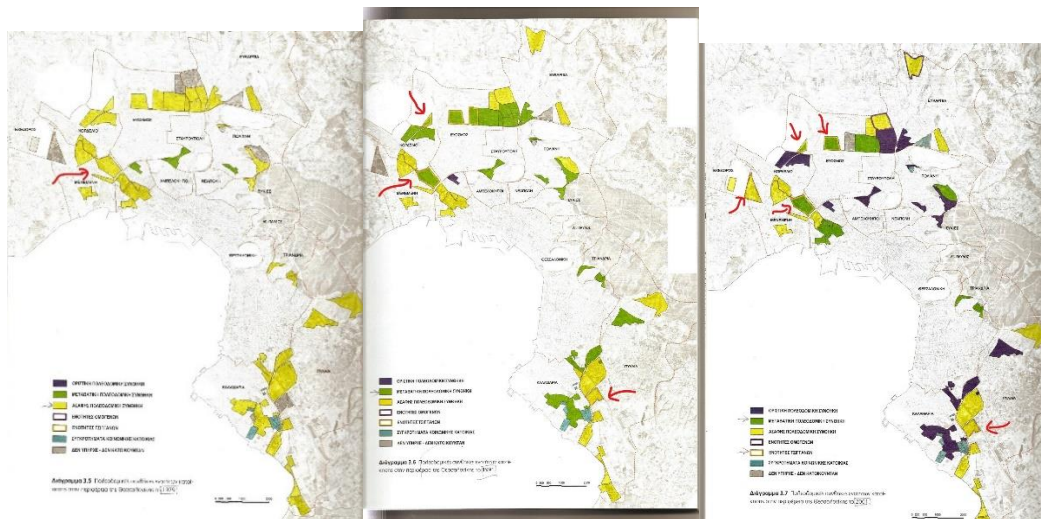
Ο Δενδροπόταμος χαρακτηρίζεται από μικρό συντελεστή δόμησης και παρόλο που απέχει ελάχιστα από το κέντρο της πόλης της Θεσσαλονίκης, μοιάζει περισσότερο με χωριό παρά με προάστιο μεγαλόπολης. Αποτελούσε από παλιά περιοχή όπου έστηναν τα τσαντάρια τους οι Ρομά, ήταν εξαιρετικά υποτιμημένη περιοχή λόγω των κουνουπιών που μαζεύονταν και των ελών που δημιουργούνταν λόγω της γεωμορφολογίας του εδάφους.

Κατά καιρούς δημιουργούνταν σποραδικά θέσεις εγκαταστάσεων νομάδων και στην περιοχή του Δενδροποτάμου οι οποίοι απομακρύνονταν περιστασιακά. Στις αρχές της

δεκαετίας του 1990 εντοπίζονταν καταυλισμοί 20-30 κατοικιών επιφάνειας από 12 έως 45 τμ, που στέγαζαν περίπου 100 άτομα. Ο χρόνος ζωής τους δεν ήταν μεγάλος όμως ως τόποι εγκατάστασης ήταν σταθεροί λόγω του ότι οι εκτάσεις ήταν δημόσιες ή της χαλαρότητας των νόμων.

Σύμφωνα με τον διαχωρισμό της Χάρις Χριστοδούλου (2015), υπάρχουν 13 πολεοδομικοί τύποι στην περιοχή της Θεσσαλονίκης που περιγράφουν τον τρόπο που έχει πολεοδομηθεί η περιοχή, οι οποίοι διακρίνονται σε τρεις ευρύτερες περιοχές, την οριστική πολεοδομική συνθήκη, τη μεταβατική πολεοδομική συνθήκη και την ασαφή πολεοδομική συνθήκη.

Ο Δενδροπόταμος ως το 1979 υπάγεται στην ασαφή πολεοδομική συνθήκη, δηλαδή δεν διαθέτει συνολικό σχέδιο πολεοδομικής ρύθμισης. Το γεγονός αυτό σημαίνει πως στην περιοχή εφαρμόζονταν αποσπασματικές ή περιπτωσιακές πολεοδομικές ρυθμίσεις που δε σχετίζονταν με τα θεσμικά όρια των ρυμοτομικών σχεδίων και των Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων και μέσα σε μια ημιτελώς ενεργοποιημένη Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου. Από το 1999 έως και σήμερα η περιοχή πέρασε στη μεταβατική πολεοδομική συνθήκη, που σημαίνει πως η περιοχή θεωρείται μεταβατική ή υπό πολεοδόμηση όπου οι πολεοδομικές ρυθμίσεις δεν έχουν ολοκληρωθεί και ισχύουν μεταβατικές διατάξεις που τις διατηρούν σε μια μεταβατική συνθήκη κατοίκησης.



Χάρτες 2,3,4: Αποτύπωση πολεοδομικών τύπων δόμησης τις χρονολογίες 1979,1991,2001 και με κόκκινα βέλη (ιδία επεξεργασία) φαίνονται οι 2: η περιοχή του Δενδροποτάμου και 3,4: άλλες περιοχές της πόλης όπου κατοικούν Ρομά, Χριστιδούλου (2005),156-159

Σημαντική είναι και η παρατήρηση στους παραπάνω χάρτες όπου φαίνεται ότι οι περιοχές στις οποίες είναι εγκατεστημένες ενότητες Τσιγγάνων διαχρονικά μάλλον δεν αποτελούν προτεραιότητα όσον αφορά την τακτοποίηση της πολεοδομικής τους συνθήκης.

### Υφιστάμενη κατάσταση

Από επιτόπια έρευνα που έλαβε χώρα στις 7 Δεκεμβρίου 2017 στον Δενδροπόταμο καταγράφεται η υφιστάμενη κατάσταση ως εξής: Εικόνα χωριού, παρόλο που δεν είναι πολύ μακριά από την πόλη. Το υψόμετρο της περιοχής είναι πιο κάτω από τη στάθμη της θάλασσας. Η δόμηση είναι άναρχη με προσπάθειες δημιουργίας ορθοκανονικού συστήματος

φαρδύς δρόμους και αδιέξοδα. Χαρακτηριστική είναι η έλλειψη φωτισμού, οδικής σήμανσης και φαναριών. Τα κτήρια που διαμορφώνουν της περιοχή είναι σε κατά κύριο λόγο σε καλή κατάσταση και συνοδεύονται συχνά από παράγκες και σιδεριές, ενώ στις παρυφές του οικισμού υπάρχουν κάτοικοι που ζουν αποκλειστικά στις παράγκες.

Η κύρια πολεοδομική δραστηριότητα της περιοχής είναι η αμιγής κατοικία. Από πολεοδομικής απόψεως, η αμιγής κατοικία δεν ενδείκνυται στον αστικό χώρο καθώς δημιουργεί ασυνέχεια στην προσπελασιμότητα του χώρου.



Χάρτης 5: Πολεοδομικός χάρτης Δενδροποτάμου, παραχώρηση από Άγγελο Χατζηνικολάου σε έντυπη μορφή

Η έξοδος από την οδό Μοναστηρίου για την περιοχή δεν είναι εμφανώς ορατή. «Απλώς στρίψαμε σε ένα κατηφορικό στενάκι», αναφέρει συμφοιτητής μας κατά την επίσκεψή στην περιοχή.

Η υφιστάμενη κατάσταση δείχνει τον οικισμό αποκομμένο από το υπόλοιπο Πολεοδομικό Συγκρότημα της Θεσσαλονίκης. Πιο συγκεκριμένα, περιχαρακώνεται από την ΠΑΘΕ, την Μοναστηρίου, την αερογέφυρα, το ρέμα, τον σιδηρόδρομο και την Περιφερειακή Οδό, που δημιουργούν ασυνέχεια στον αστικό ιστό δημιουργώντας έναν εμφανή αποκλεισμό. Η δημιουργία της ΠΑΘΕ το 1998 και της αερογέφυρας, δυο έργων που συμβάλουν στην ανάπτυξη, συνέβαλαν ταυτόχρονα στην απομόνωση και την ερημοποίηση της περιοχής.

Είναι γεγονός πως η περιοχή, πέραν της απομονώσεώς της μέσω των μεγάλων οδών δεν συνδέεται με διαβάσεις. Υπάρχει μια και μοναδική υπόγεια διάβαση στην οδό Μοναστηρίου κοντά στην γέφυρα και δε βρίσκεται και σε καλή κατάσταση.

### **Θεωρητικό πλαίσιο**

Η περιοχή του Δενδροποτάμου χαρακτηρίζεται σαν γκέτο. Τι είναι όμως το γκέτο; «Γκέτο είναι μια περιοχή χωρικής συγκέντρωσης που χρησιμοποιείται από την κυρίαρχη κοινωνία προκειμένου να διαχωρίσει και να περιορίσει μία συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα που ετεροπροσδιορισμένη (εξωτερικά) ως φυλετική, εθνοτική ή ξένη και θεωρείται ή αντιμετωπίζεται ως κατώτερη από την κυρίαρχη κοινωνία» σύμφωνα με τον Peter Marcuse (από Δ.Λατινόπουλος, 2015, 430)

Το γκέτο σύμφωνα με τον Loic Wacquant (2005) σαν ένα «κοινωνικο-οργανωτικό τέχνασμα» χαρακτηρίζεται από τα 4 ακόλουθα στοιχεία «στιγματισμό, περιορισμό, χωρικό αποκλεισμό και θεσμικό εγκλεισμό που μεταχειρίζεται το χώρο για να συμφιλιώσει τους δυο αντίθετους σκοπούς της οικονομικής εκμετάλλευσης και του κοινωνικού εξοστρακισμού». Αυτά τα χαρακτηριστικά είναι έντονα εμφανή στην περίπτωση του Δενδροποτάμου.

Όπως αναφέρθηκε ο χώρος του Δενδροποτάμου είναι εγκλωβισμένος από φυσικά (ποτάμι), και τεχνικά εμπόδια (δρόμοι), (χωρικός αποκλεισμός), δίχως να υπάρχει προσπάθεια ένταξης του στην ευρύτερη περιοχή και υπέρβασης των εμποδίων αυτών. « Η περιοχή, όπως και οι ίδιοι οι κάτοικοι, είναι αποκομμένοι από τα τείχη των ΚΤΕΛ, τα τείχη της Λαχαναγοράς και την εθνική οδό με αποτέλεσμα η παραβατικότητα να εγκλωβίζεται στην περιοχή» αναφέρει ο Πάτερ Αθηναγόρας (Συνέντευξη Νο1, 7-12-17).

Όπως αναφέρει ο Castel, (από Καυταντζόγλου 2006) ο αποκλεισμός αποτελεί μία «μη αναλυτική ιδέα», η οποία εξαιτίας του μεγάλου εύρους φαινομένων στα οποία αναφέρεται και τα οποία αναλύει, δεν είναι εύκολο να γίνει αντιληπτή. Ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι φαινόμενο σύνθετο και συλλογικό το οποίο φανερώνει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κοινωνίας στην οποία υφίσταται και τις αδυναμίες της κοινωνίας αυτής. Σε αυτό ωστόσο που συμφωνούν οι περισσότεροι ορισμοί είναι πως πρόκειται για έναν πολυδιάστατο όρο με κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές και χωρικές διαστάσεις που αποτελεί μία διαδικασία και όχι κατάσταση.

## **Συμπεράσματα**

Τα συμπεράσματά μας μετά τη διεξαγωγή της εργασίας αυτής καταλήγουν στο ότι όντως στην περιοχή του Δενδροποτάμου παρατηρείται κοινωνικοχωρικός αποκλεισμός εις βάρος του πληθυσμού των Ρομά.

Η κακή φήμη του Δενδροποτάμου είναι αποτέλεσμα μιας σειράς διαδικασιών (*Castels*) και εξωτερικών παραγόντων που επιτρέπουν, αν όχι επιβάλλουν, την υψηλή ένταση παραβατικών δραστηριοτήτων και την καταδίκη σε μια κουλτούρα παραβατικότητας των κατοίκων του οικισμού που όπως προκύπτει αποτελούν θύματα της κατάστασης. Όπως μας ανέφερε ο Πάτερ Αθηναγόρας (Συνέντευξη Νο1 7-12-17) οι Ρομά του Δενδροποτάμου οδηγούνται στην παραβατικότητα λόγω της απομόνωσης και της αδυναμίας να έχουν μια αντίστοιχη ευκαιρία στην δουλειά όπως άλλοι πληθυσμοί. «Όλοι αναγκάζονται να γίνουν παράνομοι. Είτε σαν γυρολόγοι χωρίς χαρτιά είτε ως έμποροι ναρκωτικών» (Πάτερ Αθηναγόρας).

Οι αλυσιδωτές αντιδράσεις του χωρικού αποκλεισμού επηρεάζουν σημαντικά την κοινωνική ζωή και αφορούν ιδιαίτερα τον στιγματισμό που προκαλεί παραβατικές συμπεριφορές, ελλείψεις στους τομείς της υγείας και της εκπαίδευσης, πόσο μάλλον στην επαγγελματική κατάρτιση.

Το αποτέλεσμα είναι το ένα και το αυτό, η αναπαραγωγή του μίσους της κοινωνίας προς τη συγκεκριμένη ομάδα, η συνέχιση του χωρικού αποκλεισμού και η μη συμπερίληψη της περιοχής κατοικίας των Ρομά σε σχέδια και δράσεις του Δήμου και της πόλης που θα συνέβαλαν στην ένταξή τους στο υπόλοιπο σύνολο, θα συνεχίσουν να παρατείνουν το πρόβλημα και ίσως και να το οξύνουν, δημιουργώντας συνθήκες περιθωριοποίησης. Με την άρνησή τους από την υπόλοιπη κοινωνία βρίσκουν χώρο παραβατικές δραστηριότητες, που



πολλές φορές υποκινούνται έξω από τον Δενδροπόταμο, οι οποίες όμως πολλές φορές είναι οι μόνες αποδεκτές για τους ίδιους ώστε να καταφέρουν να επιβιώσουν.

Συμπερασματικά, καταλήγουμε πως στην κατάσταση που επικρατεί σημαντική είναι η επίδραση εξωτερικών παραγόντων που δημιουργούν τις προϋποθέσεις για τη δημιουργία Γκέτο και παράλληλα αποτρέπεται η ένταξη του πληθυσμού των Ρομά στην υπόλοιπη ελληνική κοινωνία, όντας πολλές φορές ένας αποδιοπομπαίος τράγος της παραβατικότητας.

### **Προτάσεις Εφαρμογής**

Οι προτάσεις που παραθέτονται παρακάτω αφορούν τον αστικό και πολεοδομικό σχεδιασμό του Δενδροποτάμου.

Στα πλαίσια του πολεοδομικού σχεδιασμού προτείνεται η δημιουργία ενός πολυκέντρου που θα εξυπηρετεί πολιτισμικές, εμπορικές και συνεδριακές δραστηριότητες. Ο λόγος δημιουργίας του πολυκέντρου είναι η δημιουργία μιας αιτίας για μετακίνηση στον Δεδροπόταμο από κατοίκους άλλων περιοχών. Η επιπλέον προσθήκη συνεδριακών χώρων μπορεί να αξιοποιηθεί από την ΒΙ.ΠΕ Σίνδου, και όχι μόνο, για τον ίδιο σκοπό. Η επέμβαση αυτή αναμένεται να καταρρίψει τα στερεότυπα της περιοχής και να την εντάξει ομαλά μαζί με τον υπόλοιπο αστικό ιστό.

Σε ότι αφορά τις μεταφορές προτείνεται η δημιουργία λεωφορειογραμμής που να εξυπηρετεί το εσωτερικό της περιοχής και να τη συνδέει με τις γύρω περιοχές και το κέντρο της Θεσσαλονίκης.

Για τον αστικό σχεδιασμό προτείνεται η ανάπλαση των εισόδων στην περιοχή έτσι ώστε να είναι ασφαλείς και διακριτές από τον δρόμο. Επιπλέον, η δημιουργία υπόγειων ή εναέριων διαβάσεων πεζών κατά μήκος της οδού Μοναστηρίου και στον κόμβο της αερογέφυρας που να διευκολύνουν τη διαμπερή μετακίνηση των πεζών στον χώρο.

Εντός του Δενδροποτάμου προτείνεται ολική αστική ανάπλαση με τη διαμόρφωση πλατειών και παιδικών χαρών, πεζοδρομίων, τη βελτιστοποίηση των δρόμων, τη τοποθέτηση κάθετης σήμανσης και πυλώνων φωτισμού. Οι παραπάνω επεμβάσεις στον αστικό ιστό πρόκειται να βελτιώσουν την εικόνα της περιοχής και να αποτρέψουν τη διεξαγωγή παραβατικών δραστηριοτήτων εντός αυτής, αναβαθμίζοντας παράλληλα το επίπεδο διαβίωσης των κατοίκων.

## **ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ**

Καυταντζόγλου Ρ., (2006) , «κοινωνικός αποκλεισμός: εκτός, εντός και υπό, Θεωρητικές, ιστορικές και πολιτικές καταβολές μιας διφορούμενης έννοιας», Αθήνα Σαββαλας.

Λατινόπουλος Δ., Ποζουκίδου Γ., Φραγκόπουλος Ι. (2015) , «Χώρου Ζητήματα», Θεσσαλονίκη Ζήτη

Wasquant, L., (2005), «Γκέτο», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 118: 145-163.

Χάρις Χριστοδούλου(2015),«Τοπία αστικής διάχυσης, αστικοποίηση & πολεοδομικός σχεδιασμός, η περιφέρεια της Θεσσαλονίκης», Θεσσαλονίκη University Studio Press

## **ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ**

Γεωργιακώδης Ν.,8/4/2013,«Ρομά: Στον καιρό των Ελλήνων Τσιγγάνων»

<http://www.in2life.gr/everyday/modernlife/article/272920/roma-ston-kairo-ton-ellhnon-tsigganon.html>

Καρεκλά Σ.,10/11/2014 , « Ένας «φάρος» φωτίζει το... γκέτο!» URL:<http://www.dogma.gr/diafora/enas-faros-fotizei-to-gketo/12307/>

Μπιτσουνη,16/5/2008 , «Ο Δενδροπόταμος στο έλεος του Θεού...» URL: <http://pacific.jour.auth.gr/emmeis/?p=1218>

ΠάσχοςΤ.8/8/2012, « Αφιέρωμα στους Τσιγγάνους (Ρομ - Roma)»URL:<http://history-pages.blogspot.gr/2012/08/roma.html?m=1>

«Ρομά», από Wikipedia URL:<https://el.m.wikipedia.org/wiki/%CE%A1%CE%BF%CE%BC%CE%AC>

Σηφακη et al,10/2/2013 , « Ορισμός αποκλεισμού» URL:[http://kerentzis.blogspot.gr/2013/02/blog-post\\_10.html](http://kerentzis.blogspot.gr/2013/02/blog-post_10.html)

Τσιγγανας Θανασης , 26/9/2010, «Δενδροπόταμος, ένα γκέτο πλάι στη Θεσσαλονίκη»

URL:<http://www.kathimerini.gr/405928/article/epikairothta/ellada/dendropotamos-ena-gketo-plai-sth-8essalonikh>

Τσιτριδης,16/10/2014,«Πριν χτυπήσει το κουδούνι στον Δενδροπόταμο»URL:<http://parallaximag.gr/thessaloniki/reportaz/prin-chtipisi-to-koudouni-ston-dendro>

Τσιωτη Χ.,30/9/2014, «Ποιά είναι τα κυριότερα προβλήματα των Ρομά» URL:<http://www.news.gr/ellada/koinonia/article/161723/poia-einai-ta-kyrioter-provhlmata-ton-roma.html>

## **ΕΠΙΤΟΠΙΑ ΕΡΕΥΝΑ ΟΜΑΔΑΣ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

### **ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΣΤΟ ΔΕΝΔΡΟΠΟΤΑΜΟ**

Συνέντευξη Νο1: 7/12/2017, Πάτερ Αθηνάγορας,Αρχιμανδρίτης και ιδρυτής του Φάρου του Κοσμου,1ώρα

Συνέντευξη Νο2: 7/12/2017, Κ.Άγγελος ,δάσκαλος στον Δενδροπόταμο ,1 ώρα ,

### **ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ CARITAS**

Συνέντευξη Νο3 : 1/12/2017, Μητέρες Ρομά εκτός Δενδροποτάμου ,2 ώρες

Συνέντευξη Νο4:Εθελόντριες δασκάλες στην Caritas ,2 ώρες ,1/12/2017

## **NATIONAL & CULTURAL IDENTITIES, MINORITIES AND GHETTO ON THE OUTSKIRTS OF THE CITY: ROMA AND SOCIAL EXCLUSION AT DENDROPOTAMOS OF THESSALONIKI**

### **ABSTRACT**

In this survey we recorded and analyzed the historical and cultural reasons that caused the exclusion of the ethnical group of Roma at the area of Dendropotamos in Thessaloniki. The aim of this survey is to distinguish the reasons that support the social inequality in the urban area of a city in the developed world. Through a deep research of the phenomenon we will try to discover the inner causes that enhanced delinquent behaviors and built a ghetto on the outskirts of the city.

The appearance and the installation of the Roma at Dendropotamos area has been followed by cultural and social events that included to devaluation and isolation of the area. Thus, the area has been developed as a result of social and special inequality and stigmatization comparing to the rest urban area of Thessaloniki.

The project is based on conceptual tools of 'Social Isolation' and 'Spatial Stigmatization' as one of the four consistencies of 'Ghetto' according to Loïc Wacquant (2005), that explains the phenomenon by analyzing the way that society practices a specific type of violence against to a concrete group of people that is heterodetermined and is a part of the metropolis urban space.

This research has been created in the frame of the course 'Cultural Geography and Anthropology of the Space' by Spatial Planning and Development faculty of Aristotle's University of Thessaloniki. To what concerns methodology, we used interviews with people involved, on-site research at the area and several institutions such as schools and institutions for protection of abandoned Rom children. We also used secondary sources, such as videos and reportages, bibliography and geographic information system programs to display information about the area.

**Key words:** Isolation, Roma, Dendropotamos, Space, Delinquency, Inequality, Diversity